

Martyrologij srijemsko-pannonske metropolije.

Piše: Dr. Svetozar Rišig.

(Nastavak.)

Dan smrti sv. Kvirina bijaše 4. lipanj, pridie Nonas Junii. Tako kazuju ne samo njegova akta, nego i svi kalendari bez iznimke počevši od Jeronima. Mnogo je teže ustanoviti godinu smrti, jerbo nije sklada u svjedocima. Tekst sv. Jeronima u kronici je očividno pokvaren. U Schoeneovom izdanju (l. c. str. 189.) postavlja se smrt Kvirinova u CCLXXIII. olympijadu, a u 2329. godinu iza Abrahama, što bi bila 315. godina kršćanske ere, kod Migne-a (l. c. 585. 586.) pako u 272. olympijadu, a u drugu godinu Konstantina Velikoga, što bi bilo 312. iza Hrista.

Dakle godina smrti Kvirinove pala bi daleko iza odreknuća Dioklecijanova (1. svibnja 305.) i iza smrti Galerijeve († 5. svibnja 311.), a to je nemoguće, jerbo prema aktima sv. Kvirina mučen je on za vladanja cara Dioklecijana i njegova cesara Maksimijana (potpuno mu bilo ime: C. Galerius Valerius Maximianus): *Prementibus itaque eos Maximiani Imperatoris legibus, christianus infestabatur exercitus. Per Illyricum vero Diocletianus sacrilegis praeceptis in Christi populum hostiliter saeviebat, addito tyrannidi suae Maximiano in regno participipe, qui et suam rabiem et Diocletiani per omne Illyricum ostenderet.* — Prudentije takogje pjeva, da je sv. Kvirin još za živa Galerija pretrpio mučeničku smrt:

Hic sub Galerio Duce,
Qui tunc illyricos sinus
Urgebat ditionibus,
Fertur catholicam fidem
Illustrasse per exitum.

Bit će radi chronoloških podataka Jeronimovih, a tako i radi toga, jer se u samim aktima naznačuje, da je sv. Kvirin na bijegu uhvaćen, mnogi su stariji povjesnici uzimali, da je slavni sisački mučenik poginuo, iza kako je najkrvavija epoha Dioklecijanova i Galerijeva progonstva prošla. Tako Baronij stavlja njegovu smrt u god. 308. (*Annales* ed. 1738. p. 455.), Ruinart u 309. (ed. 1713. p. 497.), tako i Allard (l. c. II. 143.—5.), a Bolandiste takodje prijaju ovome kasnome roku „sub Galerio“ (Jun. I. 1695. p. 380. n. 1.), pak bi prema njima trebalo postaviti mučeništvo Kvirinovo od prilike u isti odsjek vremena, kada i sv. Synerota u Sirmiju. I Farlati ih još slijedi u II. sv. 444. Nu koliko sam i ja prije radi veloga auktoriteta ovih ljudi njihovo mnijenje prihvaćao, sada nakon tačnijega istraživanja uvidjam, da je ispravnija tvrdnja Farlatijeva u V. 322. 4., koji potpunu vjeru poklanja Kvirinovim aktima, te postavlja njegovo mučeništvo još u doba carovanja Dioklecijanova: *ex quibus perspici potest anno tertio vel quarto, vel quinto saeculi quarti illud illigandum esse, cum et persecutio universalis efferveresceret, et nondum Diocletianus cum Herculio imperare desisset.* — Razlog absolutnom ugledu Kvirinovih akta jest u tom, što je taj izvor gotovo suvremen samom dobu mučeništva, a sv. Jeronim, koji je i tako svoje znanje iz akta crpio, lako se mogao u chronologiji prebuniti. Pače dokle Farlati starijim povjesnicima jošte i popušta, pak bi Kvirinovu smrt stavio u vrijeme, kada je progonstvo u potpunom jeku bilo, ja primam dojam, da je baš sa sv. Kvirinom počela u Prvoj Pannoniji teći kršćanska krv. Kao u Sirmiju, tako i u Sisciji traže pogani ponajprije kršćanske biskupe i svećenike, znajući, udare li pastira, razbježat će se ovce. Sv. Kvirin slušajući evandjeosku hotio se pred progoniteljima ugnuti, nu na samom bijegu, dakle za kratko vrijeme, bi uhvaćen. Nu najznačajnija je motivacija njegove odsude: *eris exemplo omnium christianorum, ut formam tuae mortis, qui vivere cupiunt, expavescant, t. j. njegova samrtna kazan bijaše eksemplarna, ta se pako izriče u početku odredaba, da se drugi zastraše.*

Iz svih ovih razloga ja bih mučeništvo sv. Kvirina pomaknuo daleko naprijed, već u god. 303.,

Namiće se ovdje pitanje, a je li osim sv. Kvirina bilo u Sisku i drugih kršćanskih mučenika?

Početkom IV. vijeka moralo je kršćanstvo u Sisku zahvatiti

jako korijenje. To nam kazuje sami opstanak tamošnje biskupije; kazuju i oni kršćanski spomenici, što ih nadjoše na tlu stare Segeste i Siscije. I zadnjega vremena tamo se kopalo, u jesen 1911. i u proljeće ove godine, pa je žilavo nastojanje ravnatelja našega hrv. arheološkoga muzeja prof. Brunšmida nagradjeno bogatim rezultatima. On je sa baggerom dubao u samome koritu rijeke Kupe i došao do dragocjenih stvari (tako krasna statua Herkulova, bogato izvajan rimski kandelabar, nebroj oružja i rijetkoga orudja), nu na žalost iz kršćanske perijode sisačke nije se ništa novoga našlo, pa smo u tom pogledu upućeni na kršćanske spomenike još od prije poznate. Ovamo u prvom redu spada sarkofag njeke kršćanke Severille, supruge Marcellijana, koju je naš historičar Tkalčić pretvorio u mučenicu, pa o njoj čitav roman izmaštao. Taj lijepi spomenik kršćanske arheologije bio je već u 16. vijeku poznat, a danas se nalazi na Akademičkom trgu u Zagrebu iza palače jugoslavenske akademije. (Opis sarkofaga i literaturu o njem imaš u Brunšmidu: Kameni spomenici hrvatskoga narodnoga muzeja, Zagreb 1909. br. 351. str. 213—5.). Još je jedan drevni sisački epitafij sigurno kršćanski; prijepis mu nalazimo u CIL (III. 1. ed. 1873.) pod br. 3996., a matica se netragom zamela. (Isp. i študiju W. Kubitschek: Zur Frage der Ausbreitung des Christentums in Pannonien, Wien 1897. s. 13—4.) Prof. Brunšmid naslučuje i za Gaudencijev natpis, što je u njegovom popisu zagrebačkoga muzeja pod br. 343., da je takodjer kršćanski. Za to govori i sami kasni njegov rok. Osim toga imademo u Zagrebu iz sisačkoga rimskoga doba još dvije uljenice sa Hristovim monogramom nadjene 1864., a u novije doba (1911.) poklonio je trgovac Bukvić i jedan brončani predmet s istim monogramom. Vrlo malo spomenika za bogatu kršćansku epohu u drevnom Sisku!

Naš odlični stručnjak prof. Brunšmid tumači tu pojavu time, da se je u predjašnja vremena „staro kamenje“ rabilo za zidanje kuća, kako pozitivno znademo, da je to činio sisački trgovac Bitroff u početku XIX. vijeka, mnogo ga je otišlo u drumove i ceste, a bit će da ga je spaljeno i u krečanama. Može biti da dobra kob iznese još koji iver na vidjelo.

Svakako i iz ovoga, što nam se je spaslo punim pravom možemo reći, da je stado Kvirinovo bilo brojno, nu je li osim njega bilo u samom Sisku i drugih kršćanskih mučenika, ne

možemo ni iz jednoga pisanoga, a ni monumentalnoga izvora ma ni nagoviještati.

Ali iz Jer. martyrologija jest gotovo sigurno, da je sv. Kvirin imao drugova u gornjoj Pannoniji, u onim krajevima, gdje je sudjen i mučen. Jer naime ima:

Pridie No. Jun.

a. Nividuno (Ept. in Ninive) civitate Zotici, Attali... Quirini... et aliorum viginti quinque; Cirini Ebusti Rustici epi.

b. In Sabaria civitate pannonie Quirini.

Romae in cimitr. catacumbas, via appia milliario IIII, Scōrum Picti, Daciani.

c. In Cilicia Sctorum Expgenti... Philippi, Eustici, Rustici...

d. In Sabaria civitate Rustoli (Bern., alii Rutuli ili Rustuli) cum aliis duobus.

Tako u glavnom svi rukopisi Jer. martyrologija. Već na prvi pogled može štioć opaziti, da je tekst pokvaren i izmiješan. Jednu vjesticu imademo 4. lipnja i u syrskom martyrologiju: 'Εν Νοβιοδοῦνῳ Φιλλιππος In Nobiodunon Philippus (l. c. LVIII.), koja će nam takodje dobro poslužiti. Restituirati tekst Jer. martyrologija još je danas nemoguće, ali je gotovo kao sigurno gonetati, da se pod brojem XXV, pa pod nekim imenima skrivaju mučenici gornjo-pannonski iz Dioklecijanovoga doba.

U rimskom carstvu bilo je više gradova: Noviodunâ. Tako jedan u Galliji, danas Noyon, drugi u Dolnjoj Moesiji na Dunavu, a treći u Gornjoj Pannoniji: Nevioudunum, municipium, na sredini puta između Aemone (Ljubljane) i Siscije (C I L III. 1. p. 498.). Koji se od nabrojanih Nevioudunâ ovdje misli?

Prvo opazit mi je, da su nevioudunski mučenici 4. lipnja u Jer. historijski zajamčeni, makar za njih ne znaju kasniji zapadni kalendari (Vet. rom., Bed., Ad., Us.), jer je takodje drevni syrski martyrologij imao u svojoj podlogi (dakle u IV. vijeku) skupinu nevioudunskih mučenikâ. Drugo, tko točnije promotri imena u Jer. vidi, da Nividuno susrećemo baš ista imena, koja dolaze i in Sabaria civitate (Quirini.. Cyrini.. Ebusti, Rustici... Rustuli etc.). Dalje istoga dana Jer. spominje In Cilicia... Philippi, Eustici, Rustici, nu čudno, za Philippa znamo iz syrskoga martyrologija, da je bio nevioudunski mučenik, a

isto nam kazuje u prvoj alineji sam Jer. za Eustica i Rustica. Što jasnije, nego da se ovdje u Jer. navadjaju mučenici, koji očevidno ne spadaju u Ciliciju, nego u Pannoniju? Dakle po svemu ovdje se misli na pannonski Neviodunum.

U svjetlu ovih opazaka nužno moramo zaključiti, da je sastavljač Jer. martyrologija imao za 4. lipanj nekoliko raznih kataloga. U jednom su (sub a) bili navedeni ne samo mučenici neviodunski nego i sabarijski, pače okruglo broj svih kršćana, koji su u ovo doba pali u Gornjoj Pannoniji za svoju vjeru. U drugom katalogu (b) naveden je bio sv. Kvirin, koji je bio mučen u Sabariji, ali već u vrijeme kompilacije Jer. martyrologija bio sahranjen u Rimu in via appia ad catacumbas miliario IV. Nu još barem jedan katalog morao je služiti istom sastavljaču, a to je sub d, gdje se u Sabariji navadja mučeništvo „Rustoli i druge dvojice“. Jeronimov compiler mjesto da je sve ove latercule točno ispitao i raščinio, on ih je jednostavno mehanično nanizao, ne starajući se što sadržavaju iste svetitelje. Tim je dakako stvorena najveća pomutnja. Kasnije su k tome još i prepisivači kvarili tekstove. Tako onaj sub b. Romae in cimitr. ad catacumbas nijesu razumjeli, da se odnosi na sv. Kvirina i njegov grob, pa su ga posve krivo spojili sa Pictom i Dacianom.

Na osnovu tih činjenica slobodno smijemo reći, da je za vrijeme Dioklecijanova progonstva u Gornjoj Pannoniji mimo sv. Kvirina bilo i drugih mučenika, bilo u samoj Sabariji, a bilo i u drugim mjestima, kao u Neviodunu. Njekima od njih na 4. lipnja traga je i u današnjem rimskom martyrologiju: In Pannonia sanctorum martyrum Rutili et sociorum. Ova skupna svojim korijenom očito ishodi iz Jer. martyrologija, a rimski martyrologij bit će ju preuzeo preko Flor., koji ju ima bar u nekim rukopisima. Medju tim ovaj Svetitelj ne ide na listove srijemsko-pannonskoga martyrologija, jer Savarija nije crkveno nikada padala u okvir syrmijske metropolije.

Još preostaje, da govorimo ovdje o moćima sv. Kvirina. Nijedan od pannonskih mučenika nema časnijega i slavnijega groba. U zadnje vrijeme našli su od prilike mjesto, gdje je za dugo vremena njegovo tijelo bilo sahranjeno, a jer se u blizini nalazio provizorni grob sv. Petra i Pavla u vrijeme trećega vijeka, napisana je o tom čitava literatura.

U samim aktima sv. Kvirina štijemo, da je njegovo tijelo bilo isplavljeno nedaleko od onoga mjesta, gdje je bilo potonulo. Tuj bi u čast Svetiteljevu sagrađena kapela, „locus orationis“, koja je još u vrijeme, kada su akta bila pisana, postojala. Kostii pako mučeničkove sahraniše u bazilici, koja je stajala na skarabantinskim vratima „in Basilica ad Scarabantensem portam“ t. j. sahraniše u samoj Savariji, u sjevernom kraju grada, koji je gledao i kuda je put vodio prema Scarabantiji. O tom naime ne može biti sumnje, da se izraz porta scarabantensis ovako ima razumjeti i da je sv. Kvirin sahranjen, gdje je i poginuo. (Cf. Farlati, V. p. 324. 20. 22.) Nu ove se crkve Svetitelju u počast mogoše izgraditi istom u kasnijoj epohi, za cara Konstantina, kada je kršćanstvo zadobilo potpunu slobodu.

Gotovo tisuću godina kasnije dometnuo je neki neznamac izvornim aktima Kvirinovim duži pripisak, koji nam priča daljnje translacije Svetiteljevih moći. Pripisak je posve vjerodostojan, u skladu sa vijestima drevnih martyrologija, a potvrđjen i najnovijim arheološkim obrećima. On doslovce priča ovo: „Kada su barbari navalili u pannonske krajeve, kršćani bježeći iz Skarabancije⁸⁷⁾put Rima uzeše sobom i tijelo Sv. Kvirina biskupa i mučenička, te ga tamo sahraniše na appijskoj cesti tri milje od grada u basilici sv. Petra i Pavla, gdje im kosti njegda počivahu, a sada počiva sv. Sebastijan mučenička Hristov, na mjestu, što se zove ad catacumbas i sagrađiše crkvu dostojnu njegova imena. I tamo je tijelo sv. Kvirina za dugo bilo sakriveno“.

Prijenos mučeničkih kosti iz ugroženih krajeva u sigurnije ne bijaše u ono doba ništa izvanredna. O tom smo već govorili. Napose bijaše živ saobraćaj izmegju Pannonije i Rima. To znamo i od drugud, tako iz jedne brončane ploče, koja se čuva u kršćanskom muzeju lateranskom, a sadržava votivni natpis, što su ga njeki žitelji Gornje Pannonije, gens Carnuntum, na čelu im Mandronius (njihov biskup?) stavili u IV. vijeku na grob sv. apoštola Petra (cf. Bullettino d' archeologia cristiana, 1872. p. 67. te Marucchi: Guida del museo cristiano lateranense, ed. 1898. p. 114. nr. 10.).

⁸⁷⁾ Neznani pisac krivo je razumio izraz porta scarabatensis, te je scijenio, da je sv. Kvirin sahranjen bio u Scarabanciji. Jednako krivo zaključuje i Prudentius, da je Kvirinov grob bio u Sisku, jer je bio sisački biskup: ... Quirinum... Urbis moenia Sisciae concessum sibi martyrem complexu patrio fovent.

Kada je pako sv. Kvirin prenesen iz Sabarije u Rim, točno ne možemo ustanoviti. Na široko je već o tom raspravljao Tillemont u svojim *Memoires* (l. c. V. 431.). On misli, da je to bilo ili oko 378. godine, kada su Goti strašno poharali Illyrik, ili 488., kada je Odoakar zauzeo bio Pannoniju. Bollandiste (Jun. I. p. 380. n. 3.) postavljaju tu translaciju u navalu Gota 395. godine. Svakako se to zbilo najkasnije u početku V. vijeka. Pred dvadesetak naime godinâ otkriven je u Platoniji, mauzoleju kraj crkve sv. Sebastijana in via appia, natpis, koji se odnosi na našega Svetitelja Kvirina, i koji po suglasnome mnijenju arheologa ne može biti puno kasniji od IV. vijeka. (De Rossi: *Bullettino* 1894. 147—151).

Ovaj natpis i grob sisačkoga mučenika u najužem je topografskom savezu sa pitanjem groba sv. Petra i Pavla, o kojima sigurno znademo, da su njeko vrijeme za progonstva Valerijanova (258.) bili ispred pogana sahranjeni na istome mjestu in via appia III. milliario.⁸⁸⁾ To je mjesto kršćanima ostalo vazda časno, pa je papa Damas (366—84.) tamo sagradio basiliku na čast sv. apoštola Petra i Pavla, i taj titulus zadržala je ona sve do konca VIII. vijeka, a poslije tekar bi prozvana imenom sv. Sebastijana. Ta se basilika tekom vremena popravljala i prezdijevala, a današnji joj oblik potječe iz god. 1612. od kardinala Scipiona Borghesa. Iza njezine apside, na jugo-zapad, nješto poniže nalazi se polukružna kapela, očito mauzolej, koji još od drevnih vremena nosi ime Platonija radi mramornih ploča, kojima je bio bogato obložen (cf. Du Cange l. c. ad. v.). U sredini mauzoleja jest oltar, pod njim raka, razdijeljena mramornom pločom u dvije česti, pak je to mjesto lokalna tradicija pokazivala kao provizorni grob sv. Petra i Pavla u III. vijeku. U Platoniji nadjen je i jedan natpis sv. Damasa odnoseći se na grob apoštolskih prvaka.⁸⁹⁾ U okolo u zidju mauzoleja ima

⁸⁸⁾ O tom drevnom počinku apoštolskih kosti na appijskoj cesti govori na 29. lipnja Philocalov katalog, za tim sv. Damas u IX. Carm. (Migne P. L. t. 13. c. 382—3.) Grgur V. u Ep. I. IV., 30. (Migne, t. 77. c. 703), ter sredovječni itinerariji. Rossi, *Roma sotterranea*, ed. 1864. I. 180.—181.) Nu dokle neki hoće, da je grob apoštolskih prvaka tamo za dugo — 40 godina — bio, Marucchi ne dopušta nego posve kratko vrijeme (*Basiliques et églises de Rome*, ed. 1909. p. 491.).

⁸⁹⁾ Natpis nam se spasio u bilješkama sredovječnih putnika. Imaš ga u De Rossi: *Inscriptiones christianae*, T. II. p. I.a. ed. 1888. 32., 54., 89., 105. 300.

trinaest arcosolija, u kojima su morali biti sahranjeni neki odlični kršćani iz konca IV. ili početka V. vijeka. Kapela je bila nekada islikana, ali se slikarije danas posve izgubile. Gore pako u visini naokolo mauzoleja teče napis o sv. Kvirinu bijelim slovima bojadisan na crljenoj osnovi. Otkriven je 1893. Istina od zuba vremena dosta je izjeden, ali ga je ipak De Rossi mogao savršeno odgonetnuti. To je šest heksametara, koji glase:

.... (mentemque) DEVOTAM || QVAE TIBI MARTYR EGO
 REPENDO MUNERA LAUDIS || HOC OPUS EST NOSTRUM
 HAEC OMNIS CURA LABORIS || UT DIGNAM MERITIS .....

HAEC POPULIS (cunctis clarescet) GLORIA FACTI || HAEC
 QUIRINE TUAS .... PROBABI.

(De Rossi u *Bullettinu* 1894. p. 148.)

Megju arheolozima sve je do danas raspra, je li nije li ova Platonija mjesto, gdje su počivale moći sv. Petra i Pavla u trećem vijeku i je li ona kasnije u IV. vijeku bila nagrobna kapela sisačkome mučeniku. Njemački arheolozi i historičari postavljaju grobnicu apoštola u sredinu Damasove basilike, a za Platoniju hoće, da je bila od početka već mausolej sv. Kvirina. Tako De Waal i o. Grisar.⁹⁰⁾ Godine 1908. opet se kopalo kraj drevne basilike sv. Sebastijana, pa je arheolog Colagrossi u susjedstvu Platonije na jugoistok od prvobitne Damasove gradjevine našao novu prostoriju bazilikalnoga šemata sa apsidom, takogjer očevidno memoriju jednoga mučenika. Svoje obreće opisao je Colagrossi u *Nuovo Bullettino di archeologia cristiana* (1909. 51—61). Na osnovu ovoga nalaza Marucchi je iznio nove kombinacije i glede ubikacije apoštolskih grobova, a tako i glede grobnice sv. Kvirina (*Nuovo Bullettino* l. c. 63—5; *Basiliques et eglises de Rome*; 1909. p. 493. sq.). On hoće da je Damasova bazilika obuhvatala i Platoniju, pače da je to bila njezina confessio. Natpis sv. Kvirina u Platoniji ne zahtijeva nipošto, da je on tuj bio i sahranjen. Mogao je njegov grob ležati i na strani; pa izriče mnijenje, da Kvirinov mauzolej valja tražiti u otkrivenoj gradjevini od Colagrossija.

⁹⁰⁾ De Waal: *Die Apostelgruft ad catacumbas, eine historisch-archäologische Untersuchung auf Grund der neuesten Ausgrabungen*, 1894., Grisar u *Civiltà cattolica*, 1894., 2. 460. sq.; u *Römische Quartalschrift*, 1895. p. 409—61., i *Geschichte Roms u. der Päpste*, ed. 1901. p. 229. Isp. i *Anal. Bolland.* 1895. p. 343.

Ove nājnovije kombinacije Marucchijeve ne mogu se nikako usvojiti. Ponajprvo lokalni očevid je protiv toga, da je Platonija igda bila organski, arhitektonski dio ili pače confessio Damasove basilike. Tomu je baš na putu Colagrossijeva iskopina, koja za cijelo potječe iz IV. vijeka. Drugo, vrlo je čudna tvrdnja Marucchijeva, te bi moguće bilo, da je sv. Kvirin sahranjen u memoriji, a natpis mu stavljen u drugu, susjednu memoriju, i to natpis, koji obasiže čitav gornji pojas mauzoleja, te već svojim vanjskim oblikom daje čitavome prostoru i mjestu naslov i sadržinu. Da je sv. Kvirin prema hipotezi Marucchijevoj bio u netom otkopanoj kapeli sahranjen, ono mu je tudijer lako mogao biti i natpis stavljen, jer ta prostorija nije manja od Platonije, a prvotno je bila islikana i urešena.

Ne ću da se upuštam u meritum raspravljanja, je li nije li Platonija bila njegda počivalište moći apoštolskih prvaka,⁹¹⁾ ali van svake je sumnje, da je u njoj kroz mnogo stoljeća bio sahranjen sv. Kvirin, bilo u sredini pod oltarom, bilo u jednom arcosoliju. Je li pako Platonija već prije postojala, ili je baš njemu u počast podignuta, kada su mu kosti iz Pannonije bile prenesene; je li ju sazidao sv. Damas ili je izgradjena koji decenij kasnije — to ostaje otvoreno pitanje. Neznani sredovječni auktor, koji je Kvirinovim aktima pripisao historiju njegovih translacija, hoće da je ta crkva na vlaš učinjena za sisačkoga svetitelja: „Quod (corpus s. Quirini) via Appia milliario tertio sepelierunt in Basilica Apostolorum Petri et Pauli... in loco, qui dicitur Catacumbas, aedificantes nomini ejus dignam ecclesiam“ (cf. Acta s. Quirini).

Tijelo Svetiteljevo počivalo je u rimskim katakombama sve do XII. vijeka, a onda, kako je okolica vječnoga grada opustjela, tek ju napučivali pastiri sa svojim stadima, što su često

⁹¹⁾ Marucchi tvrdeći, da je u Platoniji bio provizorni grob sv. Petra i Pavla, nije nipošto riješio poteškoća, koje za njegovo mnijenje potječu iz vrlo dobroga solnogradskega itinerarija VII. vijeka, koji te drevne spomenike ovako opisuje: *postea pervenies in via Appia ad s. Sebastianum martyrem, cujus corpus jacet in inferiore loco; et ibi sunt sepulchra apostolorum Petri et Pauli, in quibus XL annos requiescebant. Et in occidentali parte ecclesiae per gradus descendis ubi s. Cyrinus papa (sic!) et martyr pausat.* — Platonija leži baš na zapad od bazilike i njeno je tlo mnogo dublje, te se očito već u drevno doba moralo stubama silaziti. Dakle itinerarij VII. vijeka, posve obratno od Marucchija, postavlja grob apoštolskih prvaka u crkvu sv. Sebastijana, a grob sv. Kvirina u Platoniju.

u samim grobištima mučenika zaklon tražili, — bi u sam Rim preneseno. Taj prijenos sredovječni anonymus ovako pripovijeda: „Utjecajem Duha Sv., koji ne pušta, da bi slava Svetiteljâ sakrivena ostala, u doba Inocentija II. kada se gradila crkva Sv. Marije preko Tibera . . . na papinu želju i nalog, ter čitave rimske crkve, klerici sv. Marije s velikom čašću di-goše dragocjene moći sv. Kvirina, biskupa i mučenika sa onoga mjesta (t. j. iz Platonije), te ih u strahu Božijem prenesoše u gore rečenu crkvu sv. Marije uz molitvu i pjesmu i sahraniše u velikom oltaru te crkve, gdje se njegove milosti podijeljuju do današnjega dneva.“ (Acta s. Quirini.)

Crkva sv. Marije in Trastevere jest jedna od najhistorič-nijih rimskih crkvi.⁹²⁾ Njen se titulus spominje već u početku III. vijeka za Kaliksta. Stara legenda hoće, da je na ovome mjestu prije Hristova rođenja probio izvor ulja, koji je čitavi dan tekao sve do Tibera. U blizini velikog oltara još i danas pokazuju to mjesto.⁹³ U IV. stoljeću dizala se tuj krasna kršćanska ba-zilika. Tekom vremena bila je više puta preopravljena, a teme-ljito ju pregradio papa Inocentij II. iz trasteverinske obitelji Papareschi (1130—1143.). U njoj mu leži i grobnica. U najnovije vrijeme (1866—74.) dao je ovu crkvu blagopokojni papa Pijo IX. veličanstveno u starome slogu restaurirati.

Više je slavnih mučenikâ našlo u ovoj crkvi svoje poči-valište, papa Kalikst i Kornelije, a tako i naš svetitelj Kvirin⁹⁴ Pijo IX. dao je na stijenama glavne ladje u mozaiku izraditi likove svih onih Svetitelja, kojima su moći u crkvi sahranjene. Podoba sisačkoga mučenika je prva na lijevu ruku gledajući u tribunu, a kosti njegove leže u sarkofagu velikoga oltara, kraj čudotvornoga vrela, a pod svodovljem, što je u XII. i XIII. vijeku ukrašeno krasnim mozaicima, koji u historiji umjetnosti znače novu epohu, naviještajući, da doba Giottovo nije daleko.

Nu kako se za druge mučenike otimlju razna mjesta, da im posjeduju ostanke, tako je i sa tijelom sv. Kvirina. Naš

⁹² Armellini: Le chiese di Roma l. c. 637.—48.; Marucchi: Basi-likes et églises de Rome, 1909., 428—38.

⁹³ Tu legendu spominje već sv. Jeronim u svojoj Chronici ad a. 38. ante Christum, Migne, P. Gr., 19. c. 521. „E taberna meritoria trans Tiberim oleum de terra erupit fluxitque tota die sine intermissione, signifi-cans Christi gratiam de gentibus.“

⁹⁴ Za nas Slovene zanimivo je znati, da je i grob glasovitoga biblio-tekara Anastazija, prijatelja Sv. Ćirila, u ovoj crkvi.

Farlati brižno bilježi sve one crkve (V, 324—5), koje si prisvajaju slavu, da je u njih grob Kvirinov, pa navadja Fuldu, Milan i Akvileju. Za Fuldu je svjedok Rudolfus Scholasticus, koji u žiću Rabana Maura piše, da su kosti sv. Kvirina onamo prenesene god. 838.⁹⁵

Milanci, a tako i Mombritius hoće da je Svetitelj grob u crkvi sv. Vincentija u Milanu, a ostanci da su mu onamo preneseni pod nadbiskupom Angilbertom (od 822—40).⁹⁶ Medjutim lekcije milanskoga brevijara postavljaju prijenos u kasnije doba, u XI. vijek, pod nadbiskupom Heribertom (1018—46?).⁹⁷ Napokon i Akvilejci hoće, da je papa Ivan XIX. poklonio njihovoj crkvi tijelo sv. Kvirina za patrijare Popona (1017?—45.)⁹⁸

Sve ove razne tvrdnje i tradicije pomenutih crkvi Farlati onamo izmiruje, da je bilo više mučenikâ, koji su nosili ime Kvirin, pa da su ostanci ovih homonymih svetitelja u Fuldi, Milanu i Akvileji. Nu te bi se teškoće — ako su u opće gornje vijesti vjerodostojne — vjerojatnije mogle i tako rješiti, da su nabrojene crkve dobile istina moći sisačkoga Kvirina, ali tek njeke česti, dok je glavno njegovoga tijela ostalo u Rimu.

Nakon svega razlaganja gotovo mi se suvišnim čini isticati, da je sv. Kvirin bio martyr vindicatus. Za njegovo liturgijsko poštovanje u čitavoj crkvi svjedoči sv. Jeronim svojom bilješkom u Chronici, svjedoči svojim hymnom sv. Prudencije, svjedoči Platonija do današnjega dneva i sve one crkve, koje si slavu pripisuju Kvirinova groba.

Na koncu mi je reći, da bi se na osnovu dobivenih rezultata moglo Kvirinovo mučeničtvo u rimskom martyrologiju točnije izraziti. On bilježi 4. lipnja: Sisciae in Illyrico s. Quirini episcopi, qui sub Galerio Praeside(?) pro fide Christi, ut Prudentius scribit, ... in flumen praecipitatus est... etc. Coleti u svom illyrskom martyrologiju (VIII. 303.) doslovce

⁹⁵ Za pravo ta se vijest nalazi u Rudolfovom djelu, koje nosi naslov: *Miracula Sanctorum in Ecclesias fuldenses translatorum*, u *Monumenta Germaniae* XV, str. 328. sq.

⁹⁶ To bi imao biti Angilbert II., koji je po Gamsu (*Series episcoporum*, l. c. 796.) vladao od 827 (?) — 850.

⁹⁷ Milanci i danas još imaju u svojoj liturgiji oficij sv. Kvirina. Cf. *Missale Ambrosianum*, najnovije izdanje od 1903. p. 360.

⁹⁸ Akvilejci pače hoće, da je sv. Kvirin bio njihov biskup, pa na vjerovjesničkom putu po našim krajevima, da je bio uhvaćen i mučen. Cf. *Ughellus, Italia Sacra*, V. c. 21. 22.

prešampava ove podatke, nu bolji izvor od pjesnika Prudencija jesu sama autentična akta Kvirinova. Tako bi valjalo i lekcije u *Proprium dioecesanum arhidioecesis zagrabienensis* (ed. 1877) i u djakovačkom propriu donjekar popraviti, a svakako bi ih se moglo većom unkcijom iscrpsti iz lijepih akta Kvirinovih.

U granicama stare sisačke biskupije ostala je živa spomen na sv. Kvirina do u srednji vijek. Bilo je crkvi i kapela njegovoga titula. Upozorio me je naš historičar Barlè, da se u XIV. vijeku crkva sv. Kvirina spominje u Boviću, u Hrastovici (kraj Petrinje), u Smerškoviću i to u popisu Ivana, arcidjakona goričkoga, (Rački: *Starine* IV, 201—29.), a u njegovom članku: (Imena nekih svećenika iz prve polovine XVI. vijeka, *Katolički List*, 1912., str. 294.) čitamo pod god. 1553. „*Honorabilis dominus Luca Fabych presbyter, plebanus ecclesiae sancti Quirini de Zmerchkowich*“ (kod Vojniča). I danas još postoje u općini Bović (kotar Vrginmost) dva sela: Kirin dolnji i Kirin gornji, gdje je nekada bila crkva Svetiteljeva. U turskoj provali nestalo je te crkve, a udomio se tamo grčkoistočni živalj.

I lijepo i pravo bi bilo, da se u našim krajevima obnovi štovanje i kult sv. Kvirina, jer je on bio prvi nosioc biskupskoga naslova, koji danas virtualno dalje živi u crkvi zagrebačkoj.

(Nastavit će se.)

